

Arap Dilinde Münâdâ Ve İşlevleri

Prof.Dr. M. Akif ÖZDOĞAN*

Özet

Arapçada münâdâ, nidâ edatıyla birine seslenmek ve onu çağırmakla gerçekleşir. Münâdâ, hazfedilmiş bir fülün mefûlün bihi konumundadır. Münâdâdan önceki isim, fül takdiri ile ihbârî cümle iken, münâdâlî yapı, talebî cümleye dönüşmüştür. Münâdâ üslûbu, icâz ve ihtisâr yoluyla lafız-anlam güzelliği oluşturur.

Anahtar kelimeler: Münâdâ, nidâ edatı, hazf, anlam.

The Vocative (Munada) In Arabic Language And Its Functions

Abstract

Maful behi (direct object) is also expressed by munada (vocative), esteghal (syntactical regimen), eghra (temptation), tahzeer (warning) and ekhtesas (specialization). In addition to expressing ta'keed, the vocative creates word-meaning beauty by the way of brevity and shortness. While the noun without vocative particle was informational sentence with a suppositional verb, the noun with vocative particle becomes requisitional sentence. Of those, munada occurs by addressing to some one with vocative particles. Munada which occurs by addressing some one is the direct object (maful behi) of an omitted verb.

Keywords: Vocative (munada), vocative particle (particle of munada), omitting (hazf), meaning.

Giriş

Arap dilinde fiili hazfedilerek mefûlün bih olarak kullanılan beş çeşit ifade biçimi bulunmaktadır. Bunlar, münâdâ, iştigâl, iğra, tahzîr ve ihtisâstır¹. Bu beş kavramın üslûbu, işlevi ve özellikleri birbirinden farklı olsa da, ortak özellikleri hazfedilmiş bir fiilin mefûlün bihi olmalarıdır. Bunlar, değişik üslupları ile Arapçada lafız-anlam açısından veciz ve zarif üslup oluşturmaktadır.

Fiilleri hazfedilen mefûllerin, en fazla kullanılanı münâdâdır. Münâdâ, nidâ harfinden sonra bir kişiye seslenme ve onun çağırmaı ifade eder. Konuşmacı, münâdâ sayesinde muhatabın dikkatini toplayıp, söyleyeceği söze onu hazırlar. Bazen nidâ harfi olmadan da birine seslenilir ki bu ifade tarzı da acele ve önemli bir iş durumunda kullanılır.

Münâdâ hazfedilmiş fiili ile beraber, ibtidâiyye cümlesi oluşturur ve kendisinden sonraki cümle yeni bir cümle olur. Münâdâdan sonra gelen yeni cümle, istinâfiye cümlesi olarak kabul edilmiştir.

Münâdâ yapılan isim, daha önce hüküm belirten ihbârî cümlelerin ögesi iken, nidâ ile birlikte talebî cümlelerin ögesi

* KSÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Bu beş kavram, Arap dili kaynaklarında fiilleri hazfedilmiş mefuler başlığı altında ele alınmaktadır.

Bkz. İbn Hişâm el-Ensârî, *Şerhu Katri'n-Nedâ ve Belli's-Sadâ*, neşr. Muhyiddîn 'Abdulhamîd, Dersaadet, tsz, s.202-209; es-Suyutî, Celâluddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz, I, s.130-134, İbn 'Akîl, Behâuddîn Abdullâh, *Şerhu İbn 'Akîl*, I, neşr. Muhyiddîn 'Abdulhamîd, İhyâ'u'd-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, tsz, I, s.255-260; es-Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Yûsuf, *Miftâhu'l-'Ulûm*, neşr. Na'îm Zarzûr, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1983, s.54; Muhammed el-Antâkî, *el-Minhâc*, Tebliğ Yay., İstanbul, 1985, s.118-126.

haline gelmektedir².

Münâdâ, müfred, tesniye, cemi, muzâf, şebîh bi'l-muzâf, nekre-i maksûde, nekre-i gayr-i maksûde, harf-i tarîf, tenvin, marife, nekra, ism-i mevsûl, ism-i işâret, hazf, zikr gibi kavramlarla irtibatlıdır. İstigâse, nûdbe, taaccüb üslupları da, münâdâ kapsamındadır.

Münâda Kavramı

Münâdâ lügatte, masdar formuyla, sesin yüksek çıkması, sesin güzel ve gür olması, birinin bağırması anlamlarına gelmektedir³. Istilâhî olarak münâdâ, nidâ edatlarından biri ile seslenilen, çağırılan isim veya kelimelere denir⁴. Münâdâ, nidâ harfinden sonra gelen ve fiili hazfedilen bir kelime olarak, mefulün bih ögesi konumundadır.

يا فريدُ اَنْهَبْ إِلَى السُّوقِ “Ferit, Çarşıya git” cümlesinde, يا nidâ edatı, فريدُ ise münâdâ olup mefulün bih konumundadır. اَنْهَبْ özel isim (alem) olduğundan, mahallen mansuptur. اَنْهَبْ إِلَى السُّوقِ cümlesi ise, istinafiye cümlesi (yeni cümle) olup, münâdâ yapısından bağımsızdır.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ “Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyamet vaktinin depremi müthiş bir şeydir!”, ayetinde⁵, يَا nidâ edatı, أَيُّهَا ise, münâda konumunda olup mahallen mansuptur.

² Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâga*, İhyâ'u't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, 1963, s.76.

³ İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mukrim, *Lisânu'l-'Arab*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1990, XV, s.317; ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ömer, *Esâsu'l-Belâga*, neşr. Abdurrahmân Mahmûd, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, s.451.

⁴ İbnu's-Serrâc, Ebû Bekr Muhammed b. Sehl, *el-Usûl fi'n-Nahv*, neşr. el-Huseyn el-Fetlî, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1999, I, s.329; İbn Ye'îş, *Şerhu'l-Mufasssal li'z-Zemahşerî*, neşr. Seyyid Ahmed-'Abdulcevâd 'Abdulganî, el-Mektebetu't-Tevfikîyye, Kahire, tsz, I, s.262.

⁵ Hacc, 22/1

Münâdânın Fiilinin Hazfedilmesi

Arap dilinde hazf, cümle içindeki bir ögenin veya bir harfin düşürülmesi anlamına gelmektedir⁶. İcâz ve ihtisâr olarak da adlandırılan hazf, ifâdede kolaylık ve rahatlık sağlar⁷. ‘Abdulkâhir el-Curcânî hazf üslûbunun, normal üsluptan daha etkili ve fasih olduğunu belirtir ve şu değerlendirmeyi yapar⁸: “Hazf, zarîf, ilginç ve gizemli bir üsluptur. Hazf, insana ince ve derin düşünce ufku verir. İnsan hazf yetisiyle, dilde taklitten zevke ulaşır”⁹.

Cümle dizgisinde ögelerin, yerlerinin korunması esastır. Ancak karine bulunması durumunda hazf yapılabilir¹⁰. Kuran-ı Kerimde de yer yer hazifler yapılmıştır.

Örneğin, وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ, “Onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsanız, “Allah” derler”, ayetinde¹¹, لَيَقُولُنَّ اللَّهُ cevabındaki fiil, cümlelerin bağlamındaki karineden dolayı hazfedilmiştir. Takdiri: خَلَقَهُنَّ اللَّهُ şeklindedir. İbn Reşîk, hazfî, işâret sanatları arasında görür ve hazfedilen lafızların anlamının işâret ve uğraşı yoluyla tespit edilebileceğini vurgular ve فَقُلْتُ لَهَا: قَوْمِي فَقَالَتْ قَاف “Ona kalk dedim. O da “kalktım”, dedi”, sözünde قَاف lafzının قَامَتْ lafzından hazf olduğunu belirtir¹².

⁶ Ahmed Matlûb, *Mu‘cemu’l-Mustalahâtî’l-Belâgiyye ve Tatavvurihâ*, Matba‘atu’l-Mecma‘îl-İlmî, Bağdat, 1986, s.425; Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru’l-Belâga*, II, s.119.

⁷ İbn Reşîk, Ebû Ali Hasen el-Kayrevânî, *el-‘Umde fî Mehâsini’ş-Şi‘r ve Âdâbihi ve Nakdih*, neşr. Muhammed ‘Abdulhamîd, Dâru’l-Cil, Beyrut, 1982, II, s.310.

⁸ ‘Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâ’ilu’l-İcâz*, neşr. Mahmûd Muhammed Şâkir, Mektebetu’l-Hâncî, Kahire, 1984, s.146.

⁹ ‘Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâ’ilu’l-İcâz*, s.146.

¹⁰ Sîbeveyhi, Ebû Bişr ‘Amr b. Osmân, *el-Kitâb*, neşr. ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn, Mektebetu’l-Hâncî, Kahire, 1988, I, s.307; Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru’l-Belâga*, s.148.

¹¹ Zümer, 39/38

¹² İbn Reşîk, *el-‘Umde*, I, s.310.

Nidâ edatından sonra gelen münâdâ, fiili hazfedilmiş bir öge, mefulün bih konumundadır. Örneğin, يا أحمد “Ahmet”, ifadesinde, أحمد münâdâ, mahallen mansup, hazfedilmiş bir fiilin mefulün bihidir. Takdiri ise, أنادي fiilidir.

Münâdânın Amacı

Münâdânın amacı, nidâ edatlarıyla, muhataba seslenmek, onun dikkatini toplamak ve muhatabın söylenecek sözü dinlemesini sağlamaktır¹³. Münâdâda aslolan çağrının akıllı varlıklar için kullanılmasıdır. Zira münâdânın akıllı varlık için kullanılması mesajın iletilmesinde önemli etken olmaktadır. Bazen münâdâ, belağî amaçlardan dolayı mecazî olarak gayr-i âkil varlıklar için de kullanılabilir¹⁴.

وَقِيلَ لِيَعْلَمَ عَلَى الْأَرْضِ إِنَّكَ وَمَا سَمَاءُ أَفْئِدَةٍ عِزِّيَ وَغِيْضُ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عِلْمَى الْجُودِيِّ
“Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut! denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cûdî (dağının) üzerine yerleşti”, ayetinde¹⁵, hitap yeryüzüne ve gökyüzüne yapılmıştır.

Nidâ Edatları

Arap dilinde çok sayıda nidâ edatı bulunmaktadır. Bunların bir kısmı yakın varlığa, diğer bir kısmı ise uzak varlığa işaret etmektedir. Münâdânın başına geçen nidâ edatları şunlardır.

يا	أ	أي	هيا	آ	أيا
----	---	----	-----	---	-----

Nidâ edatları genellikle, “ey, ya” anlamındadır¹⁶.

¹³ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, Dâru’l-Me‘ârif, Kâhire, tsz., IV, s.5; Mahmûd Matracî, *fi’n-Nahv ve Tatbîkâtihî*, Daru’n-Nehda, Beyrut, 2008, s.407.

¹⁴ Münâdâ’nın gayr-i âkil varlıklar için kullanımı, Kurân-ı Kerim’de Allah’ın ateşe, yeryüzüne, dağa vs. hitabı olarak ortaya çıkmaktadır. Fabl türünde ise, hayvanların birbirine hitabıyla gerçekleşmektedir.

¹⁵ Hûd,11/44

¹⁶ İbn Ye’îş, *Şerhu’l-Mufasssal*, I, s.261; Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, s.5; El-Galâyînî, *Cami’u’d-Durûsi’l-‘Arabiyye*, III, el-Mektebetu’l-‘Asriyye,

a. يا edatı: Bu, en çok kullanılan nidâ edatı olup, nidâ edatlarının da aslıdır¹⁷.

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئِهِمْ بِأَلْفِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

“Allah 'Ey Adem onlara isimlerini söyle' dedi. Adem isimlerini söyleyince, Allah 'Ben gökler ve yerde görünmeyeni biliyorum, dedi”, ayetinde¹⁸, يَا edatı, duruma göre yakın, orta ve uzaklık için münâdânın bütün çeşitlerinde kullanılır.

b. أَ edatı: أَ edatı, yakın için kullanılan nidâ edatıdır. “Ey dostlarım bana yaklaşın!” ifadesinde أَ harfi, yakın için kullanılan nidâ edatıdır.

أَ رَبَّ الْكَوْنِ مَا أَعْظَمَ قُدْرَتَكَ وَأَجَلْ شَأْنَكَ “Ey kainatın Rabbi! Kudretin ne büyük, şanın ne yüce!”, cümlesinde de أَ edatı, yakın nidâ edatıdır. İmruu'l-Kays'ın aşağıdaki beytinde أَ edatı, yakın nidâ edatı olarak kullanılmıştır¹⁹. (Serî).

إِنْ كُنْتَ قَدْ أَزَعْتَ صَبِي فَأَجْمِلِي	إِطْمَ مَهْلًا بِعَضِّ هَذَا التَّلْدِلِ
“Ey Fatma! Bu nazlanmayı bırak! Benden ayrılmaya karar verdiysen bana iyi davran!”	

c. أَيَّ edatı: أَيَّ edatı, yakın, orta ve uzak için kullanılır²⁰. Örneğin, أَيَّ رَبِّ “Ey Rabbim”; أَيَّ صَاحِبِ الْمَوْئِدَةِ “Ey mürüvvet sahibi!”; أَيَّ ابْنِ أَبِيكَ وَالْزَمِيحَةِ “Ey oğlum, gıybettten sakın” gibi.

Beyrut, 1983 s.109; Ahmed Muhtâr-Mustafa en-Nahhâs-Muhammed Hamâse, *en-Nahvu'l-Esâsi*, Zâtu's-Selâsil, Kuveyt, 1994, s.583.

¹⁷ İbn Hişâm, *Mugni'l-Lebîb*, neşr. Mâzin-Mubârek-Muhammed Hamdullâh-Sa'îd Efgânî, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 1992, s.488; el-Galâyîni, *Cami'u'd-Durûsi'l-'Arabiyye*, III, s.109.

¹⁸ Bakara, 2/233

¹⁹ İmruu'l-Kays, *Dîvân*, Dâru Sâdir, Beyrut, 1972, s.32.

²⁰ İbn Hişâm, *Mugni'l-Lebîb*, s.106.

d. **آ edatı:** Uzaklık için kullanılır. آ صديقي “Ey arkadaşım”.

e. **هيا edatı:** Uzaklık için kullanılır. هيا ظالما “Hey zalim”; هيا مُحَمَّدٌ تَعَالَى “Hey Muhammed gel”.

f. **أيا edatı:** Uzaklık için kullanılır. أيا رافعاً لِمِ “Ey bağrağı kaldıran kişi”.

g. **وا edatı** ise, nüdbe için kullanılır. وَا لِي “Vay Ali”.

Nidâ Edatının İsim, Sıfat, Harf Ve Fiilin Başına Geçmesi

Nidâ edatı, genellikle münâdâ yapılacak ismin başına geçer. Bu isimler özel isim olduğu gibi, diğer isimler de olabilir. Nidâ edatından sonra genellikle isim gelir. Nidâ edatından sonra sıfat, harf ve fiil de gelebilir. Ancak nidâ edatından sonra isim ve sıfat gelmediği durumlarda nidâ edatı işlevselliğini kaybeder ve tenbih edatı konumuna gelir²¹. Münâdâ yaygın olarak isim şeklinde gelir. Bunlar;

a. **Nidâ edatından sonra sıfatın gelmesi:** Şebîh bi'l-muzaf olarak gelen münâdâ, sıfat olarak gelir. Örneğin, يَا جَامِعَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ “Ey insanları kıyamet günü cemedecek kimse!” ifadesinde, جَامِع münâdâsı, sıfat olarak gelmiştir.

b. **Nidâ edatından sonra harfin gelmesi:** Bazan nidâ edatından sonra harf (edat) gelebilir. Örneğin, قَالُوا يَا لَيْتَ قُوتِي يَهْلُونَ بِمَا غَفَرْتُ لِي وَرَحْمَتِي مِنَ الْمُكْرِمِينَ “Keşke kavmim, 'Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını bilseydi!' dedi”, ayetinde نِيدَا edatı, ت harfinin başında gelmiş, ancak nidâ anlamının dışına çıkarak tenbih anlamı ortaya çıkmıştır.

c. **Nidâ edatından sonra fiilin gelmesi:** Nidâ edatı,

²¹ Muhammed el-Antâkî, *el-Minhâc*, s.347.

nadir de olsa fiilin başına geçebilir. Aşağıdaki beyitte, nidâ edatı, *لَا* cümlesinin başında gelmiştir²².

قُلْ لِّحَنِّ حَمَلٍ مَّالًا وَاقْتَتَى	رَضِ اللَّهُ فَيَا نَعْمَ مَدِينُ
“Mal elde edip kazanan kişiye de ki: Bu malları Allah’a ödünç ver. Allah en iyi borç sahibidir”.	

Nidâ edatından sonra münâdâya uygun isim/sıfat gelmediği için nidâ anlamının dışına çıkarak tenbih anlamı ortaya çıkmıştır.

Nidâ Edatının Hazfedilmesi

Münâdâ, nidâ edatından sonra gelmekle birlikte nidâ edatı hazfedilmiş olarak da gelebilir. Ancak nidâ edatlarından sadece işlevselliği ve yaygın kullanımından dolayı *لَا* edatı hazfedilebilir. Diğer nidâ edatları, az ve sınırlı kullanımları nedeniyle hazfedilemez²³. Örneğin, *خالد* ifadesinde *خالد* münâdâdır. Nidâ edatı ise hazfedilmiştir. Takdiri, *لَا* edatıdır.

Nidâ edatı, değişik amaç ve gaye için hazfedilir. Bu amaçlar şunlardır²⁴;

1. Acele etmek: Muhatapla acele bir şekilde konuşmak istenildiğinde nidâ edatı hazfedilebilir. Örneğin, *خالد احذر* “Halit, dikkat et!”.

“Ey Yusuf! يٰ يٰ يُوسُفُ اعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكَ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ” Sen bundan (olanları söylemekten) vazgeç! (Ey kadın!) Sen de günahının affını dile! Çünkü sen günahkârlardan oldun” ayetinde²⁵, Mısır Aziz’i, nidâ edatını kullanmadan acele ile “Yu-

²² Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfî*, IV, s. 9

²³ Sibeveyh, *el-Kitâb*, s. 280; Ahmed el-Hâşimî, *el-Kavâ'idu'l-Esâsiyye*, neşr. Ahmed Kâsım, el-Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut, 1988 s.228; Fâdîl es-Sâmerrâî, *Me'ânî'n-Nahv*, Dâru'l-Fikr, Ammân, 2009, IV, s. 277.

²⁴ Fâdîl es-Sâmerrâî, *Me'ânî'n-Nahv*, I, s.277-278.

²⁵ Yûsuf, 12/29

lar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir; Allah buna kadirdir, ayetinde³¹ ise, نَادَا edatı hazfedildiği için tenbih ve ceza uyarısı yoktur.

5. Münâdâ ile münadî arasındaki yakınlıktan dolayı, nidâ edatı hazf edilebilir.

“Melekler dediler ki: Allah'ın emrine şaşıyor musun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir.” ayetinde³² أَهْلَ الْبَيْتِ münâdâsı ile melekler arasındaki manevî yakınlıktan dolayı nidâ edatı hazfedilmiştir. Aşağıdaki iki ayette de aynı durum söz konusu olduğu için nidâ harfi hazfedilmiştir.

“Ey Ehl-i Bey! Rıd Allah! لِيُذْهِبَ عَنْكُمْ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَتُطَهَّرُوا” ayetinde³³ Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor³³.

“Ey Davud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şükreden azdır!”³⁴ اَعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقُلْ لِّمَنْ عِندَ رَبِّ الشُّكْرُ

Nidâ edatının hazfedildiği durumlar:

Aşağıdaki durumlarda نَادَا edatı hazfedilebilir³⁵.

a. Özel isimde: Özel isimlerde nidâ edatı hazfedilebilir. Örneğin, يُوسُفُ يَا لِيْلَيْكَ “Yusuf, kendine dikkat et”.

b. Muzâf: Örneğin, يَا عَبْدَ اللَّهِ “Abdullah, gel”, cümlesinde, مِزْيًا muzâf kelimesinden önce nidâ edatı hazfedilmiştir.

يَا رَبَّنَا إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِيصًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَمَلَى الَّذِينَ رَبَّنَا يَا رَبَّنَا إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِيصًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَمَلَى الَّذِينَ رَبَّنَا “Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi

³¹ Nisâ, 4/133

³² Hüd, 11/73

³³ Ahzâb, 87/33

³⁴ Sebe, 34/13

³⁵ Mahmûd Matrâcî, *fi'n-Nahv ve Tatbîkâtihî*, Daru'n-Nehda, Beyrut, 2008, s.408; el-Galâyîni, *Cami'u'd-Durûs'il-'Arabiyye*, III, s.117.

bize de ağır bir yük yükleme”, ayetinde³⁶, *يَا أَيُّهَا الْمُنَادِي* münâdâsı, muzâf olarak geldiği için nidâ edatı hazfedilmiştir. Bu ayette *يَا أَيُّهَا الْمُنَادِي* münâdâsı, üç kere geçmektedir.

c. *أَيُّهَا* edatlarından önce nidâ edatı hazfedilebilir. *أَيُّهَا* edatından önce nidâ edatı hazfedilmiştir.

Nidâ edatının hazfedilmediği durumlar:

Gramer kaynaklarında nidâ edatının aşağıdaki durumlarda hazfedilmeyip, zikredilmesi gerektiği belirtilmiştir³⁷. Bunlar:

1. **Allah lafzında:** *يَا اللَّهُ أَرْحَمَ لِي* “Ya Allah, bana merhamet et!”.

2. **Nekre-i maksûde:** *يَا طَالِبُونَ اجْتَهِدُوا* “Ey öğrenciler çalışın!”.

3. **Nekre-i gayr-i maksûde:** *يَا غُلَامُونَ اسْتَرِحُوا* “Ey oyuncular, istirahat edin”.

4. **İşâret isminde:** *يَا هَذَا أَعْلَى* “Ey bu, adaletli ol”.

5. **İstigâse:** *يَا لِلَّهِ الْمُؤْمِنِينَ* “Allah’ım müminlere yardım et”.

6. **Teaccüb:** *يَا لِلْبَدْرِ* “Muazzam bir dolunay”.

7. **Nüdbe:** *يَا مُحَمَّدَاهُ* “Vay Muhammed”.

8. Münâdâ muhatap zamiri olduğunda:

يَا أَنْتَ يَا خَيْرَ الدُّعَاةِ لِمُهْلَى “Ey sen, ey hidayete davet edenlerin en hayırlısı”. Muhatap zamiri dışındaki zamirler, münâdâ olamazlar.

Münâdânın hazfi:

Münâdâ, sadece ya edatından sonra hazfedilebilirken,

³⁶ Bakara, 2/286

³⁷ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, s. 7; es-Sâmerrâ’î, *Me’âni’n-Nahv*, IV, s. 277.

diğer edatlardan sonra hazfedilmesi söz konusu değildir³⁸. Münâdânın hazfedildiği yerler şunlardır;

1. Temennîden önce: يَا لَيْتَ نَحْيِي عَالِهَا “Keşke alim biri olsaydım”, cümlesinde temennî ifadesinden önce münâdâ hazfedilmiştir. Takdiri: يَا لَيْتَ نَحْيِي عَالِهَا “Ey kavmim keşke alim biri olsaydım”, şeklindedir.

2. edatından önce: يَا رَبَّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةً فِي الْآخِرَةِ “Dünyada nice elbiseli kişi, ahirette çıplaktır”, cümlesinde, رَبَّ edatından önce münâdâ hazfedilmiştir.

Takdiri: يَا رَبَّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةً فِي الْآخِرَةِ şeklindedir.

Münâdâ Çeşitleri

Münâdâ, müfred alem, nekre-i maksûde, muzâf, şebîh bi'l-muzâf ve nekre-i gayr-i maksûde münâdâ olmak üzere beş kısma ayrılmaktadır. Bu münâdâları üç farklı şekilde kategorize etmek mümkündür.

A. Mebnilik-Mu'reblik Açısından Münâdâ

Münâdâyı, mebnîlik-mu'reblik açısından iki kısma ayırmak mümkündür³⁹. Bunlardan, müfred alem ile nekre-i maksûde münâdâ merfû oldukları hal üzere mebnîdir. Muzâf, şebîh bi'l-muzâf ve nekre-i gayr-i maksûde münâdâ ise, mu'reb olup, mansuptur.

1. Mebnî Münâdâ: Mebnî münâdâlar, daima merfû oldukları hâl üzere mebnîdir. Merfuluk alametleri ise, damme, ِ veya ٍ dır.

a. Müfred özel isim (alem): Müfred ile maksat, özel

³⁸ İbn Ye'îş, *Şerhu'l-Mufasssal*, I, s.262; Mahmûd Matrâcî, *fî'n-Nahv ve Tatbikâtihî*, s.419.

³⁹ İbn Ye'îş, *Şerhu'l-Mufasssal*, I, s.261; Ahmed el-Hâşimî, *el-Kavâ'idu'l-Esâsiyye*, s.228.

isim ve nekre-i maksûddur⁴⁰. Özel isim münâdâ, merfuluk hali üzere mebnidir. يَا عَلِيُّ لَا تَلْعَبْ بِالْكُرَةِ “Ali, top oynama” cümlesinde, يَا nidâ edatı, عَلِيُّ ise, münâdâ, damme üzere mebnî, mahallen mansûb, hazfedilmiş fiilin mefûlün bihidir. Takdiri, أَنَادِي dir.

يَا إِبْرَاهِيمَ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرٌ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَدْرُودٍ
“(Melekler dediler ki): Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin (azap) emri gelmiştir. Ve onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir!”, ayetinde⁴¹, إِبْرَاهِيمَ müfred özel ismi, münâdâ, damme üzere mebnî, mahallen mansûb, hazfedilmiş fiilin mefûlün bihidir. Takdiri, أَنَادِي dir.

Münâdânın aslı mebnî ise, harekesi mebnî olduğu hal üzere kalır. İrabı ise, mukadder damme üzere mebnî olur. Mebnî münâdâ, mebnî özel isim, ism-i işaret, munfasıl zamir, ism-i mevsul, ism-i maksûr, ism-i menkûs şeklinde gelir. Ayrıca münâdâ ابْن ve بِنْت kelimelerine mevsuf olursa, münâdâ, damme üzere mebnî olur⁴².

يَا سَيِّدِي إِنَّكَ كَبِيرٌ
“Ey Sibeveyh sen büyük bir alimsin” cümlesinde, سَيِّدِي özel ismi, mukadder damme üzere mebnîdir. Dammenin ortaya çıkışını, mebniliğin son harekesi engellemiştir.

يَا هَذَا أَطِعْ أَبَاكَ
“Ey şu kişi, babana itaat et”, cümlesinde, هَذَا ism-i işareti, mukadder damme üzere mebnîdir. Dammenin ortaya çıkışını, mebniliğin son harekesi engellemiştir.

أَنْتَ يَا أَنْتَ أَطِعْ أَبَاكَ
“Ey sen, babana itaat et”, cümlesinde, أَنْتَ muhatap zamiri, mukadder damme üzere mebnîdir.

يَا مَنْ غَفَرَ الذُّنُوبَ
“Ey günahları affeden kimse”, cümlesinde,

⁴⁰ Fâdıl es-Sâmerrâî, *Me‘ânî’n-Nahv*, IV, s. 282.

⁴¹ Hud, 11/76

⁴² Mahmûd Matrâcî, *fi’n-Nahv ve Tatbîkâtihî*, s.408

من ism-i mevsulü, mukadder damme üzere mebnîdir.

يَلْزُمِي أَنْتَ بِهِ لَنْ تَنْفُسِكَ “Ey Murteza kendine dikkat et”, cümlesinde, مَرْتَضَى ism-i maksûru, mukadder damme üzere mebnîdir.

قَاضِي يَا قَاضِي أَعْلَى “Ey hakim, adaletli ol”, cümlesinde, قَاضِي ism-i menkusu, mukadder damme üzere mebnîdir.

يَا خَالِدُ بْنُ عَامِرٍ “Ey Halit b. Âmir, cümlesinde, خَالِد özel ismi, بَن kelimesine mevsuf olduğu için, mukadder damme üzere mebnîdir.

b. Nekre-i maksûde münâdâ: Aslı nekra iken, nidâ ile kapalılığı giden ve belirli hale gelen münâdâya, nekre-i maksûde münâdâ denilmektedir. Bu münâdâ, müfred, tesniye ve cemiye kapsar. Nekre-i maksûde münâdâ, marife olup, marifelik ve damme üzere mebnîlik açısından müfred alem münâdâya benzetilmiştir. Bu münâdâ, tenvin almaz ancak şiir zarureti durumlarında tenvin alabilir⁴³.

يَا رِجَالُ اتَّقُوا أَعْمَالَكُمْ “Ey adamlar, işlerinizi iyi yapın” cümlesinde, رِجَال kelimesi, münâdâ formuna girmeden evvel nekra iken, münâdâ ile marife haline gelmiştir. رِجَال kelimesi, münâdâ, damme üzere mebnî, mahallen mansûb, hazfedilmiş fiilin mefûlün bihidir. Takdiri, أَنَادِي dir.

يَا لَاعِبٍ وَنَاسْتَوِيحُوا “Ey oyuncular, istirahat edin” cümlesinde, لَاعِبٍ kelimesi, münâdâ formuna girmeden evvel nekra iken, münâdâ ile marife haline gelmiştir. وَنَاسْتَوِيحُوا kelimesi, münâdâ, damme üzere mebnî, mahallen mansûb, hazfedilmiş fiilin mefûlün bihidir. Takdiri, أَنَادِي dir.

Aşağıdaki beyitte, birinci مَطَرٌ münâdâsının, tenvin almaması gerekirken, kafiye uyumu için tenvin almıştır. İkinci

⁴³ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahwu’l-Vâfi*, IV, s.22

مطر özel isminde ise tenvine ihtiyaç duyulmamıştır⁴⁴.

وَلَيْسَ عَلَيْكَ يَا مَطَرُ السَّلَامُ	يَا مَطَرُ عَلَيْهَا اللَّهُ
“Ey yağmur, Allah’ın selamı onun üzerine olsun. Ey Matar sana selam yoktur.”	

2. Mu’reb Münâdâ: Mu’reb münâdâ ise, muzâf, şebîh bi’l-muzâf ve nekre-i gayr-i maksûde münâdâ olmak üzere üç kısımdır ve mansuptur.

a. Muzâf: Hem lafzî hem de manevî izafetin münâdâ olması durumunda, münâdâ mansup olur. Muzâf münâdâda, muzâfün ileyh muhatap zamirinin dışında bir kelime olmalıdır⁴⁵. Lafzî izafet, يا جَامِعَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ “Ey insanları kıyamet günü cemedcek kimse!”, ifadesinde, جَامِعَ lafzî izâfeti, münâdâ, mansuptur. Hazfedilmiş bir fiilin mefûlün bihidir. Takdiri, أَنَادِي dir. Manevî izafet, يَا صَاحِبَ الدِّينِ أَتُسِّى “EySalahattin, ders çalış” cümlesinde, صَاحِبَ manevî izâfeti, münâdâ, mansuptur. Hazfedilmiş bir fiilin mefûlün bihidir. Takdiri, أَنَادِي dir.

(Resulüm) ⁴⁶يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُم kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının, ayetinde⁴⁶, يَا أَيُّهَا muzâfının, muzâfün ileyhi hazfedildiği için takdiren mansuptur.

b. Şebîh bi’l-muzâf münâdâ: Âmilden sonra mâmûlu gelen ve anlamı tamamlanan yapıya şebîh muzâf denir. Burada âmiller ism-i fâil gibi müştak isimlerdir. Mâmûller ise, fâil, mefûlün bih, harf-i cer ve mecrûrudur⁴⁷. Şebîh bi’l-

⁴⁴ Hasen Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, s.22.

⁴⁵ İbnu’s-Serrâc, *el-Usûl fi’n-Nahv*, I, s.329; el-Muberred, Ebu’l-‘Abbâs Muhammed b. Yezid, *el-Muktedab*, I, neşr. Muhammed ‘Azîme, ‘Alemlü’l-Kutub, Kâhire, tsz. s.175.

⁴⁶ Zümer, 39/10

⁴⁷ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, s.29.

muzâf münâdâ ise, münâdânın şebîh bi'l-muzâf olarak gelmesidir.

يا طال جبلا أنت به “Dağa tırmanan kişi, dikkatli ol!” cümlesinde, يا طال kelimesi, şebîh bi'l-muzâf münâdâdır, mansubtur. Kendisinden sonraki جبلا kelimesini mefûlün bih olarak almıştır. يأسف را الى انقرة “Ey Ankara’ya yolculuk yapan kişi”, cümlesinde يأسف را مسافرا kelimesi, şebîh bi'l-muzâf münâdâdır, mansubtur. Harf-i cer ve mecrur almıştır.

يا ضاء عا “Ey kitabını kaybeden kişi” cümlesinde يا ضاء عا kelimesi, şebîh bi'l-muzâf münâdâdır, mansubtur. Kendisinden sonra gelen تاب ك kelimesini mefûlün bih olarak almıştır.

يا حسنا وجهه “Ey yüzü güzel kişi” cümlesinde يا حسنا kelimesi, şebîh bi'l-muzâf münâdâdır, mansubtur. Kendisinden sonra gelen وجهه kelimesini fâil olarak almıştır.

Ebu'l-‘Atâhiyye’nin (ö.211/826) aşağıdaki beytinde⁴⁸ (Münserih):

يا ماكنا باطن القبور أما	لما دبر القبر ورم من صدر
Kabrin derinliklerinde kalan kişi! Kabre gelenler tekrar çıkabiliyor mu?	

يا ماكنا kelimesi, şebîh bi'l-muzâf münâdâ olup, باطن kelimesini mefûlün bih olarak almıştır.

c. Nekre-i gayr-i maksûde: Münâdâ olmadan önce nekre olup, münâdâ olduktan sonra da birinin kastedilmediği ve kapalılığın giderilmediği muayyen olmayan bir münâdâdır. Nekre-i gayr-i maksûde, önceki hâli nekra olduğu gibi, münâdâ olduğunda da nekradır. Bu özelliği ile nekre-i gayr-i maksûde, nekradır ve tenvin alır. Bu tür

⁴⁸ Ebu'l-‘Atâhiyye, *Divân*, Mecîd Tarîd, Dâru'l-Kutubi'l-‘Arabî, Beyrut, s.146.

münâdâda, muhatap belli olmayıp genel bir hitaptır. Örneğin, يا عاقلاً تَذَكَّرِ الْآخِرَةَ “Ey akıllı kişi, ahireti hatırla” cümlesinde عاقلاً kelimesi, nekre-i gayr-i maksûde münâdâdır, mansubtur.

ياظالمَ حَاتِبَ صُرِّ فِي الْعَوَاقِبِ “Ey zâlim kişi, akibetini düşün” cümlesinde ياظالمَ kelimesi, nekre-i gayr-i maksûde münâdâdır, mansubtur. يا شامَةً إِنَّ الدَّهْرَ خَوَّانٌ “Ey feleğe kötü söyleyen kişi, zaman değişkendir” cümlesinde شامَةً kelimesi, nekre-i gayr-i maksûde münâdâdır, mansubtur.

B. Müfred-Terkip Açısından Münâdâ

Münâdâ, müfred ve terkip açısından da kategorize edilebilir. Münâdâ konusunda müfred kavramı, özel isim (alem), nekre-i maksûde ve nekre-i gayr-i maksûdeyi içerir. Aynı zamanda münâdâ müfredlik, münâdânın muzâf ve şebîh bi'l-muzâf olarak gelmemesini ifade eder. Burada müfredin zıddı, muzâf ve şebîh bi'l-muzâftır. Terkip olan münâdâ ise, muzâf ve şebîh bi'l-muzâf münâdâyı kapsamaktadır.

يا فَرِيدُ اذْهَبْ إِلَى السُّوقِ “Ferit! Çarşıya git” (Özel isim-Müfred)

يا صَالِحِ الدِّينِ اُدْرُسْ “Salahattin! ders çalış” (Muzâf-terkip)

يَلْسَافُ رَا إِلَى انْقِرَةِ “Ey Anakara’ya yolculuk yapan kişi” (Şebîh bi'l-muzâf-terkip)

Müfred özel isim, müfred özel ismi kapsadığı gibi, tesniye ve cemi özel isimleri de kapsar⁴⁹. Tesniye ve cemi olan özel isim münâdâ, merfu olduğu hal üzere mebnîdir.

يا صَالِحِينَ اذْكُرُوا بِالنِّصِيْلَةِ “Ey Salihler, erdeme tutunun”, cümlesinde, يا صَالِحُونَ اذْكُرُوا بِالنِّصِيْلَةِ üzere mebnîdir. يا صَالِحِينَ münâdâ, و يا صَالِحُونَ münâdâ, و

⁴⁹ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahwu’l-Vâfi*, IV, s.11.

üzere mebnîdir.

C. Âkîl ve Gayr-i Âkîl Münâdâ: Münâdâyı âkil ve gayr-i âkil varlıklara hitap şeklinde de kategorize etmek mümkündür. Münâdâda aslolan akıllı varlıklara hitap edilmesidir. Âkil varlıklarda seslenilen kelime özel isim olduğu gibi, sıfat kökenli kelimeler vs. de olabilir. Münâdâ'nın gayr-i âkil varlıklar için kullanımı, fazla yaygın olmamakla birlikte Kurân-ı Kerim'de bazı ayetlerde görülmektedir;

وَقُلْ لِلَّهِ الْمَاءُ كَالْمَاءِ أَقْلًا عَمِّيْ وَغَرِيبُ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَالَمِيْ
“Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut! denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cûdî (dağının) üzerine yerleşti”, ayetinde⁵⁰, yeryüzüne ve gökyüzüne çağrı yapılmıştır.

بِإِذْنِ رَبِّكَ نَارُكَ كُونِيْ بِرَّحْمَةٍ وَسَلَامًا عَالَمِيْ إِبْرَاهِيمَ
“Biz: 'Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol' dedik”, ayetinde⁵¹ ateşe seslenilmiştir.

Aşağıdaki beyitte İmruu'l-Kays, geceye seslenmiştir⁵². (Tavîl):

أَلَا أَيُّهَا اللَّيْلُ الطَّوِيلُ أَلَا ابْجَلِيْ	بَصِيْحٌ وَمَا الْإِصْبَاحُ مِنْكَ بِأَمَثَلِ
Ey uzun gece! açılıp sabah olmaz mısın? Gerçi sabah da senden daha hayırlı olmayacak.	

Aşağıdaki beyitte de şâir, gece, uyku ve sabaha seslenmiştir⁵³. (Müctes)

طُلُّ يَا نَوْمُ زَلْ	صَبْحٌ قَرِيفٌ لَا تَطْلُعْ
Ey gece uza! Ey uyku git! Ey sabah dur, doğma!	

Münâdânın Nahiv İlmindeki Yeri

⁵⁰ Hûd, 11/44

⁵¹ Enbiyâ, 21/69

⁵² İmruu'l-Kays, *Dîvân*, s.43.

⁵³ Hasen 'Abbâs, IV, s.9.

Münâda, Arap dilinde yaygın bir ifade biçimi olarak kullanılmakla birlikte, nahiv açısından direkt bir öge değildir. Münâdâ, nahiv ilminde fiili hazfedilmiş mefûlün bih ögesidir. Nidâ edatı hazfedilsin veya edilmesin münâdâ, hazfedilmiş bir fiille irtibatlıdır.

فَإِلَّا يَأْتِيَنَّكَ هَٰذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ “Zekeriya (as) “Ey Meryem, bu sana nereden geliyor? deyince; o da: Bu, Allah tarafından” dedi”, ayetinde⁵⁴, يَأْتِيَنَّ kelimesi, münâdâ, damme üzere mebnî, mahallen mansup, hazfedilmiş bir fiilin mefûlün bihidir. Takdiri, يُأْتِيَنَّ veya أَدْعُو fiilidir.

يَا أُخْتُ هَٰؤُلَاءِ مَا كَانَ أَبُوكَ أَمْرًا سَوِيًّا وَكَانَتْ أُمُّكَ بِغِيًّا “Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi”, ayetinde⁵⁵, أُخْتُ kelimesi, münâdâ, muzâf olduğu için mansup, hazfedilmiş bir fiilin mefûlün bihidir. Takdiri, أَدْعُو veya يُأْتِيَنَّ fiilidir. Dolayısıyla Arapçada, münâdâlar bağımsız cümlelerdir. Ancak fiilleri vucûben hazfedilir. Nidâ harfleri de hazfedilen fiilin yerine geçer. Örneğin, يَا خَالِدُ “Ey Halit” ifadesi, fiili hazfedilmiş bir cümledir.

Nidâ harfinin, münâdânın âmili konumunda olduğu da belirtilmiştir. Bu görüşe göre, münâdâyı mansup yapan âmil, fiil değil, nidâ harfleridir⁵⁶. Bu konuda iki görüş ortaya konulmuştur. Birincisi, âmili gizli bir fiildir. İkincisi, âmili nidâ harfidir. ⁵⁷Ancak münâdânın âmilinin fiil olduğu görüşü yaygındır.

Nahiv ilmi açısından münâdâ ile ilgili bazı özellikler:

a. Münâdânın ibtidâiyye cümle oluşu: Münâdâ, haz-

⁵⁴ Âl-i İmrân, 3/37

⁵⁵ Meryem, 19/28

⁵⁶ Mahmûd Matrâcî, *fi'n-Nahv ve Tatbikâtihi*, s.408.

⁵⁷ el-Galâyîni, 2005, III, 109

fedilmiş fiili ile birlikte, ibtidâiyye cümlesidir⁵⁸. Örneğin, يا فريد ya ferid, انْهَبْ إِلَى السُّوقِ “Ferit! Çarşıya git” cümlesinde, يا فريد ifadesi, ibtidâiyye cümlesidir, iraptan mahalli yoktur. Bağımsız bir cümledir. انْهَبْ إِلَى السُّوقِ cümlesi ise, yeni bir cümledir. İkinci cümlelerin, birinci cümleyle anlam yönünden sıkı bir irtibatı varken, irap yönünden bir irtibatı bulunmamaktadır.

يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرٌ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ
“(Melekler dediler ki): Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin (azap) emri gelmiştir. Ve onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir!” ayetinde⁵⁹ de يَا إِبْرَاهِيمُ ifadesi, ibtidâiyye cümlesidir. İraptan mahalli yoktur. أَعْرِضْ عَنْ هَذَا cümlesi ise, yeni bir cümledir. Birinci cümleyle irap yönünden bir irtibatı bulunmamaktadır.

b. Münâdâdan sonraki cümlelerin istinâfiye cümle oluşu: Münâdâ, ister nidâ harfiyle ister nidâ edatı olmaksızın gelsin, bu yapının ibtidâiyye cümlesi olduğunu, münâdâdan sonra gelen cümlelerin ise yeni bir cümle olduğunu belirtmiştik.

Arapçada bir cümlelerin, kendisinden önceki cümle ile irap yönüyle irtibatlı olmamasına istinâfiye cümlesi denilmektedir. Münâdâ’da aynı durum söz konusudur. Münâdâdan sonra gelen yeni cümle, istinâfiye cümlesidir. İraptan mahalli yoktur⁶⁰.

Örneğin, يا صلاح الدين أدرس “Salahattin! ders çalış” cümlesinde, صلاح kelimesi, münâdâ, hazfedilmiş bir fiilin mefûlün bihidir. Nidâ harfi, fiil, fâil ve mefûlün bih, ibtidâiyye cümlesi olup, iraptan mahalli yoktur. أدرس cümlesi ise istinâfiye

⁵⁸ el-Galâyîni, Cami’u’d-Durûsi’l-‘Arabiyye, III, s. 214.

⁵⁹ Hud, 11/76

⁶⁰ el-Galâyîni, Cami’u’d-Durûsi’l-‘Arabiyye, III, s.214.

cümlesi olup, iraptan mahalli yoktur.

Arapçada münâdâ ve münâdâdan sonra gelen cümle-
nin ayrı cümle oluşu nahiv ve belâgat açısından dikkat çeki-
cidir. Nahiv açısından iki yapı arasında öge irtibatı kurul-
mamış; bağımsız cümleler kabul edilmiştir. Belâgat açısın-
dan ise, tek kelimeden oluşan münâdâ, bir cümle olarak
kabul edilmiştir.

c. Münâdânın inşâî cümle oluşu: Münâdâ, talep bil-
dirdiği için inşâî cümle konumuna gelmiştir. Halbuki bu
cümlelerin aslı, fiil takdiriyle haberî cümledir⁶¹. *“Ey Ha-
lit”*, ifadesi, talep bildirdiği için inşâî cümledir. Bu cümlelerin
takdiri ise: *أنادي خالداً “Halid’e sesleniyorum”* *أنادي* takdiri ile
birlikte yeni cümle, hüküm belirttiğinden dolayı ihbârî cüm-
ledir.

Harf-i Tarifle Münâdâ

Müfred alem münâdâ, özel isim olduğu için marifedir.
Bu nedenle harf-i tarife ihtiyaç duymaz. Nekre-i maksude
münâdâ ise, *يا رجل* ifadesinde olduğu gibi karşımızda belli bir
kişiye hitap edildiği için marife kabul edilmiştir. Hatta *يا رجل*
ifadesi ile *يا أيها الرجل* ifadesi marifelik açısından aynı konumda-
dır. *يا رجل* nekre-i maksude münâdâ, marife olduğu için
tenvin almaz⁶².

Genel manada münâdâ direkt harf-i tarif almaz. Eğer
münâdânın, harf-i tarifli kullanılması istenirse ve müzekker-
se *أي*; müennes ise *أيّة* kelimesinden sonra harf-i tarifli olarak
kullanılır. Bu kelimeler aynı zamanda münâdânın yerine
geçer ve gerçek münâdâ bu edatlardan sonra bedel konu-
munda bulunur. Örneğin, *يا أيها الرجل* cümlesinde *أي* edatı gö-

⁶¹ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfî*, IV, s.10

⁶² Fâdıl es-Sâmerrâî, *Me‘âni’n-Nahv*, IV, s. 283

rûnüşte münâdadır. Gerçekte münâdânın الرجل kelimesi olduğunu söylemek mümkün ise de irap uygulamasında أَيُّ münâdâ, kendisinden sonra gelen isim ise bedeldir⁶³.

أي edatının münâdâyâ anlam etkisi:

a. Tazim: أَي edatı, münâdâyâ tazim anlamı katar⁶⁴.

يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ “Ey (yüce) melik”; ifadesinde tazim vardır. يَا عَزِيزُ “Ey Aziz” münâdâsı, marife olmakla birlikte أَيُّ edatının ortaya koyduğu tazim manası yoktur⁶⁵. أَيُّ edatına tenbih ve lafzî güzellik katması amacıyla هَا harfi eklenir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ “Ey yüce Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah yeter”, ayetinde⁶⁶, يَا أَيُّهَا ifadesi ile Hz. Muhammed’in (as) şanı yüceltilmiştir.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزَنكَ الْإِنْسَانُ يَسْرِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الْإِنْسَانِ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ “Ey yüce Resûl! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla «inandık» diyen kimselerin hali seni üzmesin”⁶⁷, ayetinde de aynı durum söz konusudur.

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الطَّمَنَةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مُّضِيَّةً فَأَدْخِلِي فِي عِبَادِي وَأَدْخِلِي “Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!”, ayetinde⁶⁸ ise münâdâ müennes olduğu için أَيَّة müennes olarak gelmiştir. Bu ayette de tazim manası bulunmaktadır.

b. Münâyı muhatap alıp, önemseme: أَيُّ edatı, münâdâyı muhatap alıp onu önemseme durumu da ifade

⁶³ Fâdıl es-Sâmerrâî, *Me’ânî’n-Nahv*, IV, s.284

⁶⁴ Fâdıl es-Sâmerrâî, *Me’ânî’n-Nahv*, IV, s.285

⁶⁵ Fâdıl es-Sâmerrâî, *Me’ânî’n-Nahv*, IV, s.285

⁶⁶ Enfâl, 8/64

⁶⁷ Mâide, 5/41

⁶⁸ Fecr, 89 /27-30

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz”, ayetinde⁷⁰, Allah-ü Teala, bütün insanları muhatap alarak, kendisine kulluk yapılmasını istemektedir.

De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduğunuza tapmam”,ayetinde⁷¹, kafirlere, normal bir hitap söz konusudur.

“Ey kadın dur!”⁷² يا هذه المرأة قفي; “Ey adam dur!” هذا الرجل قف

Münâdânın harf-i tarif aldığı yerler:

Münâdâ genel olarak harf-i tarif almamakla birlikte aşağıdaki durumlarda harf-i tarif alır⁷³.

a. Lafza-i celâl: Lafza-i celâl, münâdâ olduğunda harf-i tarif alır.

Örneğin, *“Ey Allah! Senin noksan sıfatlardan tenzih ederim ki senin her şeye gücün yeter”*. الله lafzı, münâdâda bu haliyle fazla kullanılmaz. الله lafzının münâdâda, اللّٰهُ şeklinde kullanımı oldukça yaygındır⁷⁴. اللّٰهُ lafzının sonundaki م harfi, يا edatından bedel olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla, اللّٰهُ lafzının başına nidâ edatı geçmez⁷⁵.

De ki: "قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ

⁶⁹ Fâdıl es-Sâmerrâî, *Me‘ânî’n-Nahv*, IV, 285.

⁷⁰ Bakara, 2/21

⁷¹ Kafirûn, 109/1-2

⁷² es-Sâmerrâ'î, *Me'ânî'n-Nahv*, IV, 285.

⁷³ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, 31.

⁷⁴ Hasen 'Abbâs, *en-Nahvu'l-Vâfi*, IV, 31.

⁷⁵ Fâdıl es-Sâmerrâî, 2011, IV, 281.

'Mülkün sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin; dilediğinden çekip alırsın", âyetinde⁷⁶, اللَّهُمَّ lafzı münâdâdır, hazfedilmiş bir fiilin mefûlün bihidir.

اللَّهُمَّ lafzı, münâdâ konumundan çıkarak farklı iki anlamda kullanılır⁷⁷.

1. Tekîd ifade etmesi: اللَّهُمَّ lafzı, bir soruya verilen cevabın dinleyicide tam etki etmesi için getirilir. "أَحَالِدُ قَائِمًا؟" *"Halit ayakta mıdır?"* sorusuna cevaben نَعَمْ اللَّهُمَّ *"Evet, evet"* şeklinde; ya da لَا اللَّهُمَّ *"Hayır, hayır"* şeklinde cevap verilebilir.

2. Nâdir anlamında kullanılması: اللَّهُمَّ lafzı, muhataba bir işin nâdir ve az yapıldığını ifade etmek için kullanılır. أَنَا لَا أُزَوِّكُ اللَّهَ إِلَّا أَنْ تُؤَنِّي *"Seni ziyaret edemiyorum. Sen de beni nadiren ziyaret ediyorsun"*, cümlesinde إِلَّا اللَّهُمَّ ifadesi nâdir anlamında kullanılmıştır.

b. Münâdâ'nın bir şeye benzetilmesi: Münâdâ bir şeye benzetilip, benzetilen şey münâdâ yerine geçerse harf-i tarif alır. Burada benzetme yönü de belirtilmelidir.

فِي نَاقِمَةٍ وَتَغْرِيدٍ أَطْرَبُ نَا *"Ey nağme ve ses yönüyle bülbül gibi olan kişi, bizi coştur"*, cümlesinde, الْبُلْبُلُ kelimesi, benzetme yapılmış bir münâdâdır. Benzeyen, insan, benzetilen bülbül, benzetme yönü ise تَرْنِيمًا وَتَغْرِيدًا kelimeleridir.

يَا الشَّافِعِيَّ فَقَهَا سِرَّ عَلَى نَهْجِهِ *"Fıkıh yönünden İmam Şâfi'ye benzeyen kişi, onun yolundan git"*.

c. İstigâse: Zorluk ve sıkıntı durumunda kullanılan münâdâ çeşididir. Münâdânın (müstegâs) başına harf-i cer ve harf-i tarif getirilir⁷⁸. لَوْلَا دَلَّوْلَدَ *"Baba, oğluna yardım et!"*

d. Harf-i tarifli ism-i mevsul: Harf-i tarif alan ism-i

⁷⁶ Âl-i İmrân, 2/26

⁷⁷ es-Sâmerrâî, *Me'âni'n-Nahv*, IV, 281

⁷⁸ es-Sâmerrâî, *Me'âni'n-Nahv*, IV, 281

mevsullerin bu takıları, münâdâ durumunda kalır.

الذي “*Ey mektup yazan kişi!*” cümlesinde, الذي ىسم-i mevsûlü harf-i tariftir.

e. Harf-i tarifle başlayan isim cümlesinden nakledilen alem nidâsı: الرجل زارع “*Adam ekmektedir*” cümlesine يا edatı getirerek, menkûl alem suretiyle harf-i tarifi korunur.

الرجل زارع “*Ey zirai mahsul eken kişi, Allah’ın bereketi üzerine devam et*”, cümlesinde, الرجل kelimesinin başındaki marifelik harfi tarifi, menkul alem haline dönüşmüş ve anlam da değişmiştir.

f. **Özel isimlerin başındaki harf-i tarifler:** Özel isim, harf-i tarif almamakla birlikte zâid olarak harf-i tarif alabilir. Bu durumdaki münâdâların harf-i tarifi kalır⁷⁹.

يا الصاحب بن عباد أنت وزير و أدیب “*Ey es-Sâhib b. Abbâd, sen vezir ve edipsin*”

g. **Şiir zarureti**⁸⁰: Şiirde أي edatı olmaksızın münâdâ harf-i tarif alabilir⁸¹. Aşağıdaki beyitte,

ياكما أن تـُعقينا شرا	فيا الغلامان اللذان فرّا
Ey kaçan iki genç! Sizi, kötülük yapmaktan sakındırırım.	

الغلامان kelimesi, harf-i tarif alması gerekmezken, kafiye uyumundan dolayı harf-i tarifli gelmiştir⁸². Aslı şöyledir: فيا غلامان اللذان فرّا “*Ey kaçan iki genç!*”.

⁷⁹ İbn Fâris, Ebu’l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyâ, *es-Sâhibî fî Fıkhî’l-Luga*, neşr. Ömer Fârûk ed-Debbâg, Mektebetu’l-Meârif, Beyrut 1993, s.103

⁸⁰ Şiir zarureti konusunda bak. İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-’Umde*, II, s.270-287; el-Merzubânî, Ebû Ubeydullâh Muhammed b. İmrân, *el-Muvaşşah*, neşr. Muhammed Ali el-Bicâvî, Nehdatu Mısır, Kahire, tsz, s.122-126; el-Kazzâz, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Ca’fer, *Kitûbu mâ Yecûzu li’ş-Şâir fi’d-Darûre*, ed-Dâru’t-Tunusiyye, Tunus, 1971.

⁸¹ ‘Abbâs Hasen, *en-Nahvu’l-Vâfî*, IV, s.33.

⁸² ‘Abbâs Hasen, *en-Nahvu’l-Vâfî*, IV, s.33.

Mütekellim Yâ Zamirine Muzâf Olan Münâdâ

Mütekellim yâ zamirine muzâf olan münâdâda, zamir hazfedilebileceği gibi kalması da mümkündür⁸³. Ancak mütekellim zamirinin hazfedildiği durumlar daha fazladır. رَبِّ kelimesi ise, mütekellim zamirine muzaf olan münâdâ olduğunda, genellikle dile kolaylık ve zerafet sağladığı için mütekellim zamiri hazfedilir.

Örneğin, رَبِّ اِنْ لِّي بَعْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَخِيٍّ مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلٍ هٗ :
Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun (kötü) işinden koru” demişti”, ayetinde⁸⁴, رَبِّ muzâfında zamir hazfedilmiştir. Münâdâ ise kesralı olarak kalmıştır.

De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!” ayetinde⁸⁵ ise, اَيُّ münâdâsına bitişen mütekellim zamiri hazfedilmemiştir. Bu durumda nidâ edatı da hazfedilmemiştir.

Bir zamanlar Musa, اذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اَيُّ مَا قَوْمٌ اذْكُوا زِينَةَ اللّٰهِ اَمْ لِيْكُمْ kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size (lütettiği) nimetini hatırlayın”, ayetinde⁸⁶ قَوْمِ münâdâsına bitişen mütekellim zamiri hazfedilmiştir.

Münâdânın Tâbisinin İraptaki Konumu

Münâdâya tâbi olan kelimenin iraptaki durumu, münâdânın mebnilik ve mu'reblik durumuna göre değişiklik arz etmektedir⁸⁷. Bunlar şu şekilde ortaya çıkmaktadır;

a. Münâdâ mu'reb ise: Muzâf, şebîh bi'l-muzâf ve nek-

⁸³ es-Sâmerrâ'î, *Me'ânî'n-Nahv*, IV, s.286.

⁸⁴ Tahrim, 66/11

⁸⁵ Zümer, 39/53

⁸⁶ Maide, 5/20

⁸⁷ Mahmûd Matrâcî, *fi'n-Nahv ve Tatbikâtihi*, s.421.

re-i gayr-i maksûde mu‘reb münâdâlar, mansup olduğu için tâbileri de mansûb olur.

يا مسافرًا الى انقره ومقيما فيها “Ey Ankara’ya yolculuk yapan ve orada ikamet edecek olan kişi”, cümlesinde, مقيما matufu mansûb olur.

b. Münâdâ mebni ise: Müfred özel isim ve nekre-i maksude mebnî münâdâlarda iki durum ortaya çıkmaktadır.

1. Münâdâ merfû olur, tâbisi mansup olur. يا ابراهيم خليل “Ey Allah’ın dostu İbrahim” ifadesinde, خليل tâbisi, ابراهيم münâdâsının lafzına değil, onun mefûlün bih olarak alması gereken mansubluk konumuna uyum sağlamıştır.

2. Tâbi, münâdâyâ uyum sağlayarak merfû olur. يا خالد الصادق “Ey sadık Halit” ifadesinde, الصادق tâbisi, münâdâyâ uyum sağlayarak merfû olmuştur.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ ضَلَالًا يَا مَعْجَرَ أَلْأَوَّلِيَّ هَ وَالطُّيْرَ وَالنَّارَ لَهُ الْخَالِدُ “Katımızdan Davud’a lütufta bulunmuştuk: Ey dağlar, ilahisine katılın; ey kuşlar sizler de. Ona demiri yumuşatmıştık”, ayetinde⁸⁸, الطُّيْر matufu, مَعْجَرَ münâdâsının mahalline tâbi olarak mansup olmuştur.

Münâdânın matufunda farklı durumlar câizdir⁸⁹. Bunlar;

مرأة رجل (münâdâ marife; tâbi nekra)

مرأة رجل (münâdâ, nekra; tâbi marife)

مرأة رجل (her ikisi de nekra)

مرأة رجل (her ikisi de marife)

⁸⁸ Sebe, 34/10

⁸⁹ es-Sâmerrâî, *Me‘ânî’n-Nahv*, IV, s. 287.

Münâdâ'da Terhîm

Terhîm, hafiflik ve kolaylık gibi amaçlarla müfred alem olan münâdânın sonunun hazfedilmesidir⁹⁰. “Ey Haris!” terhîmle يا حارِ haline gelmektedir. “Ey Malik!” terhîmle يا مالِكِ haline gelir. “Ey Arkadaşım!” terhîmle يا صاحبي haline gelir.

Terhîm, hafiflik, kolaylık gibi amaçların dışında aşağıdaki amaçlar içinde kullanılır⁹¹.

a. Şiir zarureti: Şiir zaruretiden dolayı şairler, isimlerin son harfinde terhîm yapmışlardır. İmruu'l-Kays'ın aşağıdaki beytinde⁹²,

إِنْ كُنْتُ قَدْ أَتَيْتُ صَبِي فَأَجْمَلِي	طَمَّ مَهْلًا بِعَضِّ هَذَا التَّلَلِّ
Ey Fâtıma! nazlanmayı bırak! benden ayrılmaya karar verdiysen bana nazik davran!	

طَمَّ kelimesi, فاطمة kelimesinden terhîm yapılmıştır.

b. Acil durum: Hastalık gibi acil durumlarda, isimlerin son harfi terhîm yapılabilir. Mesela, bir hastanın, Cafer'e acil bir şekilde veya takatsizlik içerisinde يا جَعْفُ demesi gibi. Takdiri, يا جعفر dir.

c. Alay etme: “Ey Cafer” ifadesiyle, alay etmek amacı güdülebilir.

Münâdâ Konumunda Bulunan İfadeler

Arapçada, münâdâ konumunda olup onun irabını alan

⁹⁰ es-Se‘âlibî, Ebû Mansûr Muhammed b. İsmâ‘îl, *Fıkhu'l-Luga*, neşr. Yâsin Eyyubî, Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut, 2001, IV,79; G. Bergstrasser, *et-Tetavvuru'n-Nahvî*, neşr. Ramazan 'Abduttevvâb, Mektebetu'l-Hâncî, Kahire, 1921, s.70; Nevin Karabela, *Arap Dilinde Terhîm*, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl:2004/2, Sayı:13, s.113.

⁹¹ Fâdıl es-Sâmerrâî, *Me‘âni'n-Nahv*, IV, s.288

⁹² İmruu'l-Kays, *Divân*, s.32

bazı kavramlar bulunmaktadır. Bunlar, istigâse, nûdbe ve teaccübtür. Bu kavramlar, şekil açısından münâdâdan farklı olmakla birlikte, birine seslenme yönü itibariyle münâdâ kapsamı içinde ele alınmış ve irap olarak da münâda gibi hazfedilmiş gizli bir fiilin meful-ü bihi olarak kabul edilmiştir. Bunları kısaca ele alalım.

1. İstigâse: İstigâse yardım isteme anlamındadır⁹³. Zorluk ve sıkıntı durumunda yardım istemeyi ifade eden istigâse, münâdâya benzetilerek oluşturulan veciz bir üsluptur. İstigâse’de üç unsur bulunur; يا nidâ edatı, münâdâ yerine geçen müstegâs bih (yardım istenilen kişi) ve yardım konusu müstegâs lehtir⁹⁴.

“Ey insanlar, boğuluyorum” ifadesinde, يا nidâ edatı; harf-i cer ve mecrurdan oluşan للناس ifadesi, müstegâs bih/müstegâs (yardım istenilen kişi), للغريق ifadesi ise müstegâs lehtir (yardım konusu). للناس harf-i cer ve mecuru, nidâ edatına mütealliktir, mahallen mansub, müstegâstır. Müstegâs ise münâdâ konumundadır. ل harf-i ceri, müstegâsın başına tekid amaçlı geçmektedir. للغريق ise, câr-mecrur, nidâ edatına mütealliktir.

“Ey hür insanlar, baskı altındaki insanlara yardım edin” cümlesinin irap durumu da aynıdır. İstigâse’de sadece ya edatı kullanılır ve hazfedilmez. Müstegâs harf-i tarifli gelir. يا لله للمؤمنين “Allah’ım müminlere yardım et”, ifadesinde de, istigâse üslûbu vardır.

İstigâse üslûbunda, “müstegâs”, münâdâ konumundadır. Münâdâ, istigâse üslûbunda kendi anlamının dışına çıkarak; hem biçim hem de zorluk, sıkıntı durumu ifade ettiği

⁹³ İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, II, s.174.

⁹⁴ ‘Abbâs Hasen, *en-Nahvu’l-Vâfî*, IV, s.61.

için aslî anlamının dışına çıkmaktadır.

2. Nüdbe:

Nüdbe, münâdânın kapsamında olan acı, keder, sıkıntı gibi felaket durumlarını ifade eden bir üsluptur. Genellikle وا ifadesiyle bazen de يا nidâ edatıyla kullanılır. Nüdbenin münâdâ ile karışması ihtimali durumunda وا tercih edilir. Nüdbenin amacı, kısa ifade ile acıyı, felaketi, çaresizliği ortaya koymaktır. Nüdbede وا aslî edat, يا ise gayr-i aslidir. Nüdbede, nidâ edatının hazfedilmesi söz konusu değildir⁹⁵.

Bir bedevî, Hz. Osman'ın vefat ettiğini duyunca şöyle söylemiştir⁹⁶;

“Vay عثمان وا عثمان أتابك الله وأضاك فلقد كُتت عامر القلب بالإيمان Osman!, Vay Osman! Allah senin mükafatını bol versin ve senden razı olsun. Zira senin kalbin imanla doluydu”.

اعثمان ifadesinde وا nüdbe edatı, عثمان ise, mendûbtur, merfû, mahallen mansup, münâdâ konumundadır.

Hz. Ömer'e “Kıtlıkla yüz yüzeyiz” denilince, üzüntü ve acısını şöyle dile getirmiştir⁹⁷: “Vay Ömer!, “Vay Ömer”. عمر ifadesinde وا nüdbe edatı, عمر ise, mendûbtur.

3. Teaccüb ifade eden nidâ: Teaccüb ifade eden münâdâ, bir şey hakkında hayret, hayranlık ve şaşkınlığın ortaya konulması için kullanılır⁹⁸. “Muazzam bir güneş” ifadesinde, للشمس harf-i cer ve mecruru, nidâ edatına mütealliktir. Mahallen mansup, münâdâ konumundadır. يا لبدر ifadesinde, لبدر harf-i cer ve mecruru,

⁹⁵ İbnu's-Serrâc, *el-Usûl fi'n-Nahv*, I, s.355; Hasen 'Abbâs, *en-Nahvu'l-Vâfî*, IV, s.69

⁹⁶ İbnu's-Serrâc, *el-Usûl fi'n-Nahv*, I, s.355; 'Abbâs Hasen, *el-Usûl fi'n-Nahv*, IV, s.70

⁹⁷ Hasen 'Abbâs, *en-Nahvu'l-Vâfî*, IV, s.70

⁹⁸ Hasen 'Abbâs, *en-Nahvu'l-Vâfî*, IV, s.69

nidâ edatına mütealliktir. Mahallen mansup, münâdâ kolumundadır.

Teaccüb ifade eden münâdâ, harf-i cerli kullanıldığı gibi hazfedilebilir. Hazf durumunda, ismin sonuna elif getirilir. Ayrıca hâ-i sekte de getirilebilir.

يا بدره	يا بدر	لِلبدر
---------	--------	--------

Münâdânın bütün şartları, teaccüb ifade eden bu münâdâ için de geçerlidir.

Münâdânın Aslî Anlamının Dışında Kullanımı

Münada, bazen aslî anlamının dışına çıkarak değişik amaçlarda kullanılır. Bu durumları aşağıdaki şekilde kategorize etmek mümkündür:

a. Tezekkür (özlem duyma): Tezekkür, geçmişe özlem duyup onu yad etme anlamındadır. Aşağıdaki beyitte *يا منزلي* münâdâsı, tezükür ifade etmektedir⁹⁹.

هل الازمن اللاتي مضين راجع	يا منزلي سلمى سلام عليكما
Selma'nın iki evi, sizlere selam olsun. Acaba geçen zamanlar geri döner mi?	

b. İhtisâs: Mütekellim ve muhatap cemi zamirinden sonra mansub zâhir isme ihtisâs denir¹⁰⁰.

نحن - المعلمين - حريصون على مستقبل الأجيال "Biz öğretmenler, nesillerin istikbaline özen gösteririz", cümlesinde, *المعلمين* kelimesi, ihtisâs olup, *أخص* fiilinin mefûlün bih'idir. İhtisâs, nidâ üslûbuyla da gelebilir. Bu durumda, şekilsel olarak münâdâ, anlamsal olarak ihtisâs ortaya çıkmaktadır.

أنا أكرم الضيف أيها الرجل "Ben insan olarak misafire ikram"

⁹⁹ Hasen 'Abbâs, *en-Nahvu'l-Vâfi*, IV, s.70

¹⁰⁰ Mahmûd Matracî, *fi'n-Nahv ve Tatbikâtihi*, s.323

ederim” cümlesinde, ^{أَيُّهَا الرَّجُلُ} ifadesi, şekilsel olarak nidâ-münâdâ, anlam olarak ihtisâstır.

c. Tevâzu: Nidâ üslûbuyla tevâzu anlamı da ortaya konabilir¹⁰¹.

^{أَنَا الْفَقِيرُ الْمَسْكِينُ أَيُّهَا الرَّجُلُ} “Ben insan olarak fakir ve kimsesizim”, cümlesinde, ^{أَيُّهَا الرَّجُلُ} ifadesi, şekilsel olarak nidâ-münâdâ, anlam olarak tevâzu bildirmektedir.

d. Tehassür: Tehassür, insanın elinden kaçırdığı bir durumu talep edip arzulamasıdır¹⁰². وَيَقُولُ الْكَافِرُ لَيْتَ نَحْنُ كُنْتُ زُرَابًا. “Kâfirler, “keşke toprak olsaydım”, der”, ayetinde¹⁰³ ^{لَيْتَ نَحْنُ} ifadesi, şekilsel olarak münâdâ, anlam olarak tehassürdür.

^{كَيْفَ مَا غَفَرْتُ لَكَ يَا رَبِّ} Keşke, dedi, Rabbimin beni bağısladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını kavmim bilseydi!, ayetinde¹⁰⁴ de aynı durum söz konusudur.

e. Nedâmet: Nidâ üslûbu, nedâmet anlamı da ifade edebilir.

^{أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَمِيَّتِي عَلَى مَا قُطِعْتُ فِي حَبِّ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاحِرِينَ} “Kişinin: Allah’a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim”, ayetinde¹⁰⁵ ^{يَا حَمِيَّتِي} ifadesi, şekilsel olarak nidâ-münâdâ, anlamsal olarak nedâmet belirtmektedir.

f. Şaşıрма: Nidâ üslûbu, şaşıрма anlamı da ifade edebilir¹⁰⁶.

^{إِبْرَاهِيمُ قَدْ مَا وَبِلَتِي أَلَا دُونََ وَأَنَا عَجُوزٌ هَذَا بِطَيْ شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ}

¹⁰¹ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, s.70

¹⁰² Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, s.70

¹⁰³ Nebe, 78/40

¹⁰⁴ Yâsin, 36/25-26

¹⁰⁵ Zümer, 39/56

¹⁰⁶ Hasen ‘Abbâs, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, s.72.

him'in karısı:) Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey! dedi", ayetinde¹⁰⁷, اَوَّلَیَّ ifadesi, şekilsel olarak nidâ-münâdâ, anlamsal olarak şaşırma belirtmektedir.

Sonuç:

-Arapçada münâdâ, fiili hazfedilen mefulün bih konumundadır.

-Münâdâ, nidâ harfinden sonra bir kişiye seslenme, çağırma ifade eder. Münâdâ, muhatabın dikkatini toplayıp, ona söyleyeceği söze hazırlık yapmasını sağlar.

-Münâdâ, fiili hazfedilen beş mefulün ilki ve en önemlisidir.

-Münâdâ, âkil varlıklar için kullanıldığı gibi, gayr-i âkil varlıklar için de kullanılabilir.

-Münâdâ hazfedilmiş fiili ile beraber, ibtidâiyye cümlesi oluşturur ve kendisinden sonraki cümle ise istinafiye cümlesidir.

-Münâdâ yapılan isim, daha önce hüküm belirten ihbârî cümle iken, münâdâ ile birlikte talebî cümleye dönüşmektedir.

-İstigâse, nüdbe ve teaccüb ifade biçimleri de münâdâ kapsamındadır.

-Münâdâ, aslî anlamının dışında da kullanılabilir.

-Nidâ edatı isim, sıfat, harf ve fiilin başına geçebilir.

¹⁰⁷ Hûd,11/72

Kaynakça

- ‘Abbâs Hasen, *en-Nahvu’l-Vâfi*, I-IV, Dâru’l-Me‘ârif, Kâhire, tsz.
- ‘Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâ’ilu’l-İ‘câz*, neşr. Mahmud Muhammed Şâkir, Mektebetu’l-Hâncî, Kahire, 1984,
- Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru’l-Belâga*, İhyâ’u’t-Turâsi’l-‘Arabî, Beyrut, 1963.
- _____, *el-Kavâ‘idu’l-Esâsiyye*, neşr. Ahmed Kâsım, el-Mektebetu’l-‘Asriyye, Beyrut, 1988.
- Ahmed Matlûb, *Mu‘cemu’l-Mustalahâti’l-Belâgiyye ve Tatavvurihâ*, II, Matba‘atu’l-Mecma‘îl-İlmî, Bağdat, 1986.
- Ahmed Muhtâr-Mustafa en-Nahhâs-Muhammed Hamâse, *en-Nahvu’l-Esâsi*, Zâtu’s-Selâsîl, Kuveyt, 1994.
- Ebu’l-‘Atâhiyye, *Divân*, Mecîd Tarîd, Dâru’l-Kutubi’l-‘Arabî, Beyrut.
- Fâzıl es-Sâmerrâî, *Me‘ânî’n-Nahv*, I-IV, Dâru’l-Fikr, Ammân, 2009.
- G. Bergstrasser, *et-Tetavvuru’n-Nahvî*, neşr. Ramazan ‘Abduttevvâb, Mektebetu’l-Hâncî, Kahire, 1921.
- İbn ‘Akîl, Behâuddîn Abdullâh, *Şerhu İbn ‘Akîl*, I-II, neşr. Muhyiddîn ‘Abdulhamîd, İhyâu’d-Turâsi’l-‘Arabî, Beyrut, tsz.
- İbn Fâris, Ebu’l-Huseyn Ahmed b. Zekerîyyâ, *es-Sâhibî fî Fikhi’l-Luga*, neşr. Ömer Fârûk ed-Debbâg, Mektebetu’l-Meârif, Beyrut 1993.
- İbn Hişâm el-Ensârî, *Mugni’l-Lebîb*, neşr. Mâzin-Mubârek-Muhammed Hamdullâh- Sa‘îd Efgânî, Dâru’l-Fikr,

Dimeşk, 1992.

_____, *Şerhu Katri'n-Nedâ ve Belli's-Sadâ*, neşr. Muhyiddîn 'Abdulhamîd, Dersaadet, tsz.

İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mukrim, *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1990.

İbn Reşîk, Ebû Ali Hasen el-Kayrevânî, *el-'Umde fî Mehâsini's-Şi'r ve Âdâbihî ve Nakdih*, I-II, neşr. Muhammed 'Abdulhamîd, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1982.

İbn Ye'îş, *Şerhu'l-Mufasssal li'z-Zemahşerî*, I-III, neşr. Seyyid Ahmed-'Abdulcevvâd 'Abdulganî, el-Mektebetu't-Tevfikîyye, Kahire, tsz.

İbnu's-Serrâc, Ebû Bekr Muhammed b. Sehl, *el-Usûl fî'n-Nahv*, I-II, neşr. el-Huseyn el-Fetlî, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1999.

İmruu'l-Kays, *Dîvân*, Dâru Sâdir, Beyrut, 1972.

Kazzâz, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ca'fer, *Kitûbu mâ Yecûzu li's-Şâir fî'd-Darûre*, ed-Dâru't-Tunusiyye, Tunis, 1971.

Karabela, Nevin, Arap Dilinde Terhîm, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl:2004/2, Sayı:13.

Mahmûd Matracî, *fî'n-Nahv ve Tatbîkâtihî*, Daru'n-Nehda, Beyrut, 2008.

Merzubânî, Ebû 'Ubeydullâh Muhammed b. 'İmrân, *el-Muvaşşah*, neşr. Muhammed Ali el-Bicâvî, Nehdatu Mısır, Kahire, tsz.

Muberrred, Ebu'l-'Abbâs Muhammed b. Yezîd, *el-Muktedab*, I-II, neşr. Muhammed 'Azîme, 'Alemlü'l-Kutub, Kâhire,

tsz.

Muhammed el-Antâkî, *el-Minhâc*, Tebliğ Yay., İstanbul, 1985.

Mustafâ el-Galâyînî, *Cami'ü'd-Durûsi'l-'Arabiyye*, I-III, el-Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut, 1983.

Sekkâkî, Ebû Ya'kûb Yûsuf, *Miftâhu'l-'Ulûm*, neşr. Na'îm Zarzûr, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1983.

Sibeveyhi, Ebû Bişr 'Amr b. Osmân, *el-Kitâb*, I-V, neşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn, Mektebetu'l-Hâncî, Kahire, 1988.

Suyutî, Celâluddîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, tsz.

Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Muhammed b. 'Ömer, *Esâsu'l-Belâga*, neşr. Abdurrahmân Mahmûd, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.